

EĞİTİMDE YARATICI DÜŞÜNME

CREATIVE THINKING IN EDUCATION

Şafak ÖZTÜRK

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi
Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, Kurupelit/Samsun
safak@omuegitim.edu.tr*

Özet:

Günümüz eğitim anlayışında, en geçerli kavramlardan biri tanesi de yaratıcı düşünmedir. Yaratıcı düşünme ve bunu eğitim sistemi içinde kullanabilme artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Hızla ilerleme kaydeden bilimsel ve teknolojik gelişmeler nedeniyle, eğitimcilerin yaratıcı teknik ve yöntemleri, eğitim sürecinde nasıl kullanılacağını kavramaları bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir. Bu makalede de yaratıcılığın ve yaratıcı düşünmenin ne olduğu, yaratıcı düşünmenin eğitimde nasıl yer alabileceği ve geliştirilebileceğinin yanında, yaratıcı bir eğitimde kullanılacak yaratıcı performans geliştirici teknik ve yöntemlerin neler olabileceği konusunda bazı bilgiler yer almaktadır.

Abstract :

Today one of the most important concept is creative thinking. Creative thinking ability and using this in education is a necessity. Due to rapid development of science and technology, most of the teachers have to learn how they can use creative methods and techniques in education. This article discusses what creativity and creative education are, how creativity can be placed and developed in education and some creative methods and techniques which can be used in education.

Key Words : Creativity, creative education, creative methods and techniques
Anahtar Sözcükler: Yaratıcılık, yaratıcı eğitim, yaratıcı teknik ve yöntemler.

GİRİŞ

“Yaratıcılık nedir?” diye sorulduğunda, çok değişik tanımlar akla gelebilir. Hayal gücünü kullanabilme, önsezi ya da hüner gibi adlandırmalarla nitelendirilmelerinin yanında, bir olguya yenilik katabilme, farklılık getirebilme biçiminde de ifade edilmektedir. Yaratıcılık, bireylere ve koşullara göre tıpkı mantıksal kurallarda olduğu gibi, değişik düzeylerde bir

düşünme boyutu olup kendine özgü yaklaşımlara sahiptir.

Yaratıcı birey ; yeni, özgün ve değerli bir şeyler üretmek için veya bir şeyi başka bir şeye transfer etmek için hayal gücünü kullanan kişidir. Daha önceki durumlar ele alınıp yeni bir ürün meydana getirmek için önceden varolan potansiyeller aktif hale gelmektedir. Böylece yaratıcılık süreci içinde olası çözümler ve amaçsız ilişkiler kurularak farklı, yeni bir şeyler ortaya

çıkarılmaktadır. Yine bu süreç sırasında bazı şeylerin bilinçli olarak ortaya konulduğu sanılsa da aslında bunlar daha çok rastlantısal olarak gelişen durumlardır

(Young,1985;San,1985;Adams,1986).

Yaratıcılık iki şekilde ifade edilebilir. Bunlardan ilki, “kendisini gerçekleyen yaratıcılık” bir başka ifadeyle yaratıcılığın her türünde yer alan ve temel teşkil eden yaratıcı tutum ve davranış biçimi diğeri ise, “özel ve dehalara” özgü olan yaratıcılıktır. Aslında yaratıcılığı her zaman ve her yerde görmek mümkündür. Bu bazen bilimde bir keşif , bazen sanatta unutulmaz bir eser biçiminde kendini gösterirken bazen de yeni bir yemek tarifinde, bir bahçe düzenlemesinde ya da yeni bir oyuncak tasarımında da kendini gösterebilir. Kısaca yaratıcılık, sanatta ve bilimde ne kadar geçerliyse değişik yaşam durumları veya insan ilişkileri için de o kadar geçerlidir.

İnsan kişiliğiyle bütünleşmiş olan yaratıcılık kavramı kişiliğin en üst boyutunda yer alarak insanlığın ortak olan tüm bilgi birikiminin kişiliğe uygun olarak harmanlanıp yeni bilgilere, yapıtlara ya da ürünlere dönüştürülmesi şeklindedir. O halde, yaratıcı kişiliğe sahip olmak denince ne anlaşılmalıdır? Yaratıcı bireyler ne gibi kişilik özellikleri gösterirler? Bu özellikler : Akıcılık (verilen süre içinde çeşitli fikirler öne sürmek) , esneklik (nesnelere için alışılmadık kullanım önerebilme), elaborasyon (görsel veya sözel detaylandırabilme), özgünlük, detayları görebilme, meraklı olabilme, çabuk kavrayabilme, derin düşünebilme, denemeler yapmaya hevesli olma, güvenilir ve doğal olma, engel tanımama, bilinenlere bağlı kalmama, şaşırtıcı ve gizli yanıtlarla cezbedebilme, yargı ve fikirlerinde özgür olabilme, kolay çözümlerden

hoşlanmama, yeni fikirlere açık olabilme, eleştirel olma, risk almaktan kaçınmama, düşüncelere meydan okuyabilme, paylaşmaya istekli olma, canlı, sezgili, dış dünyaya duyarlı olabilme, değişen gerçeklere çözüm bulabilme, gerekirse uzun zaman çalışabilme, azimli olabilme, belirsizlikleri tolere edebilme, yalnız vakit geçirmeye de ihtiyaç duyabilme, mizahi duyguya sahip olma ve yeni deneyimlere açık olma şeklinde ifade edilebilir. Bu özelliklere daha fazla örnek katılabilir

(Artut, 2001; Starko, 1995; Getzels ve Csikszentmihalyi, 1976; Linderman,1997).

Algılarımız yaratıcılık olgusu içinde önemli bir yere sahiptir. Duyu organları içerisinde dışarıdan bilgi uyarıcılarını toplama açısından etkili olanı görme duyusudur. Bilgileri alma ve işleme durumundaki görme duyusuna hız açısından hiçbir makine ulaşamamaktadır. Bir başka deyişle insanın bilgileri anlayıp işlemesi yanında, anılarının görsel olarak hayaline gelmesi bunları imgesel olarak yeniden canlandırması görme duyusunu oldukça karmaşık hale getirmektedir. Dolayısıyla düşünme elemanları olan gözlem ve algılama yaratıcı düşünce ile iç içedir. Böylece yaratıcı düşünce hayal gücü ve imgesel düşünme ile birlikte gelişen bir olgudur. İmgesel kavramlarla beraber yaratıcı imgeleme de birlikte devam eder. Algılarımızdan meydana gelen imgesel kavramlar nesnelere yönelik benzer izlenim ve bilgiler, isteğe bağlı olarak seçilerek yapılmaktadır. Yaratıcı düşünmede daha çok imgeleme biçimi yer alır. Bu şöyle açıklanabilir: Yaratıcı imgelemede, gerçekleşmesi istenen bir durumun açık ve net görüntüsünü yaratmak için düş gücü kullanılmaktadır.

Gerçekleştirilmek istenilen nesne veya durum ortaya çıkarılana kadar zihinde canlandırılan imgeler devam etmektedir. Herhangi bir şey oluşturulmadan önce onunla ilgili tasarımlar, düşünce biçiminde canlanmaktadır. Bir düşünce, o olay gerçekleşmeden önce oluşmaktadır. Örneğin , bir inşaat mühendisi inşaata başlamadan önce bir fikirden kaynaklanan bir plan çizdikten sonra binayı yapmaya başlar. Dolayısıyla zihinde oluşan fikir bir plan, bir proje gibidir ve gerçekleşecek olan şeklin bir görüntüsüdür. Görüntü daha sonra eyleme dönüştürülür. Bir başka ifadeyle söylenecek olursa, dış dünyadan gelen imgeler yansır ve önceki deneyimler ile birleşerek kendilerini yeniler. Tüm bunların ışığında denilebilir ki, yaratıcı imgeleme, görmeyle yakından ilgilidir. O nedenle, görmeyi bilmek son derece önemlidir . Yaratıcı imgeleme ve yaratıcı düşünme için araştırmak , keşfetmek ve gerekirse değiştirmek gereklidir. Dolayısıyla, bunun yerinde olması için bireyin kendisini birtakım kısıtlamalardan, engellerden, korkulardan, olumsuzluklardan uzak tutması gereklidir. (Gawain, 1996 ; San, 1979 ; Thomas, 1999; Tanilli ,1998).

Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Eğitimci Nasıl Olmalı?:

Gelişen bilim ve teknoloji ağlarıyla çevrili olan modern yaşam bireylerin karmaşık bir biçimde ortaya çıkan toplumsal, bireysel, mesleki sorunlarını çözebilmelerine yardımcı olabilecek yaratıcı düşünme becerilerini kullanmalarını gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Eğitim sistemi, bireylerin düşünce yapılarını geliştirmeyi, aklını çeşitli biçimlerde kullanmayı, diğer kuşakların yaptıklarını yineleyen değil yeni şeyler yapabilme yeteneği olan

insanlar yaratmayı amaçlar. Bunu gerçekleştirebilmek için de eğitim sisteminde yaratıcılığı etkin kılmak gereklidir. Özgür ve eleştirel düşünme yaratıcılığın dolayısıyla çağdaş eğitim anlayışının gereklerinden biridir. (İpşiroğlu,1993; Çellek,2001; Noyanalpan, 1993). Yaratıcı bir eğitimde öğrenciyi iyi tanımak gerektiği gibi yaratıcılık konusunun öğrenciler tarafından da iyice anlaşılması gereklidir. Öğrencilere yaratıcılık konusunu aktarmadaki asıl amaç onlardaki yaratıcılık bilincini uyarmaktır. Çünkü yaratıcı düşünme sadece bir teknik değil, aynı zamanda bir bilinçtir. Yaratıcı düşünmek için öğrencinin öncelikle kendinde varolan yaratıcılık bilincinin oluşması gereklidir. Çünkü yaratıcı tutumların kazandırılması yaratıcılık eğitiminin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. O zaman “Yaratıcı eğitimi destekleyen bir eğitimci nasıl olmalı?” sorusu akla gelebilir. Bu nitelikler kısaca ifade edilecek olursa ; mesleğini gerçekten seven ve bunu öğrencilerine hissettiren, derste işlediği konuları hem öğrencide heyecan yaratıcı hem de onların gerçek yaşamla bağlantı kurma becerilerini geliştirici nitelikte hazırlayan , karmaşık konuları anlaşılır hale getiren, bilgiyi , düşünmeyi ve hayal gücünü kullanmayı gerektiren sorular yönelten, öğrencilerin düşüncelerini dinleyen ve onlara değer verdiğini gösteren, öğrencilere motive edici övgüler sunan, yumuşak ve nazik bir tavırla öğrenciye yaklaşan, öğrencilerine sorumluluk sahibi bir birey olarak davranan, olaylara mizahi yönleriyle de bakabilme becerisine sahip olan kişi olarak tanımlanabilir (İpşiroğlu,1993; Çellek,2001; Noyanalpan, 1993; Elliot,1991; Stephans ve Crawley ,1994; Özden, 1998).

Yaratıcılığın çok çalışmak, deneyim, gözlem, araştırma ve algı olmak üzere beş koşulu bulunmaktadır (Çellek.2001).

Algıların zenginleştirilmesi için öğrencilerin öncelikle gözlem ve bellek eğitimine gereken önem verilmelidir. Eğitimci üretici düşünmeye, yeni biçimler arayıp bulmaya ve bunları anlatıp yorumlayabilmeye yönlendirmeli, öğrencilere değişik sanat yapıtlarından örnekler göstererek incelemelerine yardımcı olmalı, duygu ve düşüncelerini katmada onların hayal güçlerini desteklemeli ve imgelerini geliştirmeli, öğrencilerin çevresini önceden yapmış oldukları (sınıf, atölye, koridor) çeşitli iş ve resimlerle donatarak bir sanat çevresi yaratmalı, yine öğrencinin kendi kendine çalışıp , teknik yönden birikim ve doyum sağlayacağı atölyeler oluşturmalı, sanatsal etkinliklerin izlenmesini sağlamalı, konuları öğrenci çevresinden ve yaşamdan seçmelidir. Yaratıcılık için öğrencinin tüm kaynakları kullanabilmesi önemli bir ayrıntıdır. Bu kaynaklara doğal çevre, insan istek ve gereksinimleri, eğitilmiş insan gücü, sezgi, bilim, kültür, madde ve olanakları, teknoloji olanakları, insanın ürettiği her şey ve sanat örnek verilebilir. Eğitimci özgün, yeni ve tutarlı bir düşünce veya ürünleri yönlendirici bir tavır sergilediğinde, öğrencilerin de bu tür tutum ve davranışları ortaya koymaları daha da kolaylaşmaktadır. Bir konuyu öğrenmek aslında öğrencinin işi olmalıdır. Eğitimci sınıf içinde yapacağı etkinlikleri planlamayı, organize etmeyi ve sınıfı yönlendirmeyi iyi bilmelidir. Öğrencilerle yapılacak etkinliklerin planlanması, öğrencilerin öğrenirken başarılı olmalarında yardımcı bir anahtar öğedir. Öğrenci, öğrendikleri becerileri deneyerek uygulamalı ve

bilgilerini denetleme sürecinde provaya başvurulmalıdır. Bunların dışında öğrenme ortamı öğrencinin problemin farkına varmasına, onu anlayıp sınırlamasına, hipotezler kurmasına ve diğer kişilerle beraber çalışmasına yardımcı olur. Öğretmen dersi mutlaka sınıf ortamında yapmak zorunda da değildir. Yeri geldiğinde eğitim ortamı bahçe, kır hatta kafe bile olabilir. Böylece öğrencilerin düşünme biçimleri uyarılıp, değişik fikirler üretmeleri sağlanabilir (Wasserman,1986; Fatt,2000; Himes,1987 ; Rıza,2000; Dillon ve Magiure,1998; Çellek,2001; Özden,1998; Arık,1990).

Eğitimci yaratıcılık konusuna duyarlı olduğunda öğrencilerine sayısız olanaklar sunabilir. Özgün olmayı sağlayıcı eğitim programları ve bir olgunun diğerine yol açmasını sağlayacak yöntem ve teknikler yaratıcı tutum ve davranışların gelişmesinde etkili olmaktadır. Böylece öğrenciler çok yönlü düşünerek yeni, özgün ürünler ortaya koyabilmektedirler.

Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Teknik ve Yöntemlere Birkaç Örnek:

Yaratıcılık eğitiminde belli tekniklerle yeni bir fikir üretme bunun yalnızca ilk adımı olmaktadır. Asıl olan bundan sonra bu yeni düşünceleri, yaratıcı teknik ve yöntemleri meslek alanında işe yarayacak biçimde kullanabilmektir. Bu nedenle, bu teknik ve yöntemler öğrencinin özgün fikirler üretebilmesinde bir pompa görevi yapmaktadır. Ancak, bu tekniklerle kimseyi bir Picasso, bir Edison yapmak amaçlanmamaktadır. Önemli olan öğrencilerin alışılmış olandan öte daha yaratıcı, özgün düşüncelerini sağlayabilmektir . Yaratıcı eğitimde bireysel yaratıcılığın olduğu kadar grup

yaratıcılığını arttırmak da önemlidir. Tüm bunları yapabilme becerisini kazanmak da bu tür öğretim teknik ve yöntemlerle daha kolay hale gelmektedir. Bu teknik ve yöntemlere örnek olarak tartışma, model olma, rol oynama, grup projeleri, taklit, bireysel rapor hazırlama, olay (vak'a) çalışmaları, kavram haritası, drama, balık kılıcı, beyin fırtınası, çağrışım, sıfat listesi oluşturma, yaratıcı gezi ve gözlemler gibi örnekler verilebilir (Dilts,1993; Özden,1998; Thomas,1999). Aşağıda bunlardan bir kaçına yer verilmiştir:

Balık Kılıcı:

Kauri İshikawa (Erginer,2000) tarafından geliştirilen bu teknik daha çok örgütsel problem çözümlerinde kullanılmaktadır. Bu yöntem özellikle sebep-sonuç ilişkileri kurma açısından yaratıcılık eğitiminde yer almaktadır. Bu yöntemde önce bir ana sorun (durum) belirlenmekte ve bunun balığın gövdesi olduğu düşünülür. Kılıçlar da sorunun çözümünü temsil etmektedir. Sorunun çözümünde, dersin özelliği ve amaçlarına göre ya öğrenciler daha önce yapmış oldukları araştırma bulgularını balığın kılıcığında çözümlemeleri istenmekte veya ilk defa o sorunla karşı karşıya gelmişlerse o anda çözüm bulmaları istenebilmektedir. Balık kılıcı öğrencilerin sorun çözme ve

yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesi açısından nitelikli bir yöntem olmaktadır. Örneğin, balığın gövdesinin üzerine “oyuncaklarda bulunması gereken özellikler” yazılır ve balığın kılıç bölümlerine de bu özellikleri tek tek öğrenciler kağıtlara yazıp takabilmektedirler.

Başka Kullanışlar Arama :

Burada bir nesnenin alışılmış, var olan işlevlerine yenileri eklenip eski işlevleri yeniden gözden geçirilmektedir. Amaç, o nesnenin fonksiyonlarını keşfetmektir. Örneğin, bir “ataç”ın fonksiyonları keşfedilecekse, bu ataçın fonksiyonlarının neler olduğu sorulup alınan yanıtlar not edilir. Alınan yanıtların mutlaka mantıklı olması gerekmeyip bu nesnenin başka hangi fonksiyonlarının olmasını istedikleri tek tek yazılır. (Rıza,1999).

Nitelik Analizi:

Bu teknikte bir nesnenin niteliklerinin sıralanması istenmektedir. Öğrenciler bu sıralamayı yaparken ya o nesnenin kalitesini artırma yönünde ya da o nesneden esinlenerek başka bir ürünü ortaya çıkarmaya çalışırlar. Örneğin nesne olarak “kalem” seçilmiş olsun. Burada kalemin sahip olduğu niteliklerine karşılık, diğer nitelikler sıralanır (Şekil1) (Özden,1998).

Şekil 1. Nitelik Analizine Bir Örnek (Adams,1986)

Silindirik	Plastik	Ayrı başlıklı	Çelik kartuş
Kare	Metal	Eklemeli	Kartuşlu
Su damlası	Cam	Başlıksız	Kartuşsuz
Heykel	Tahta	Geri çekilen	Mürekkepsiz
İnce şerit	Kağıt	Temizlenen	Kağıt kartuş
	İp		Mürekkepli

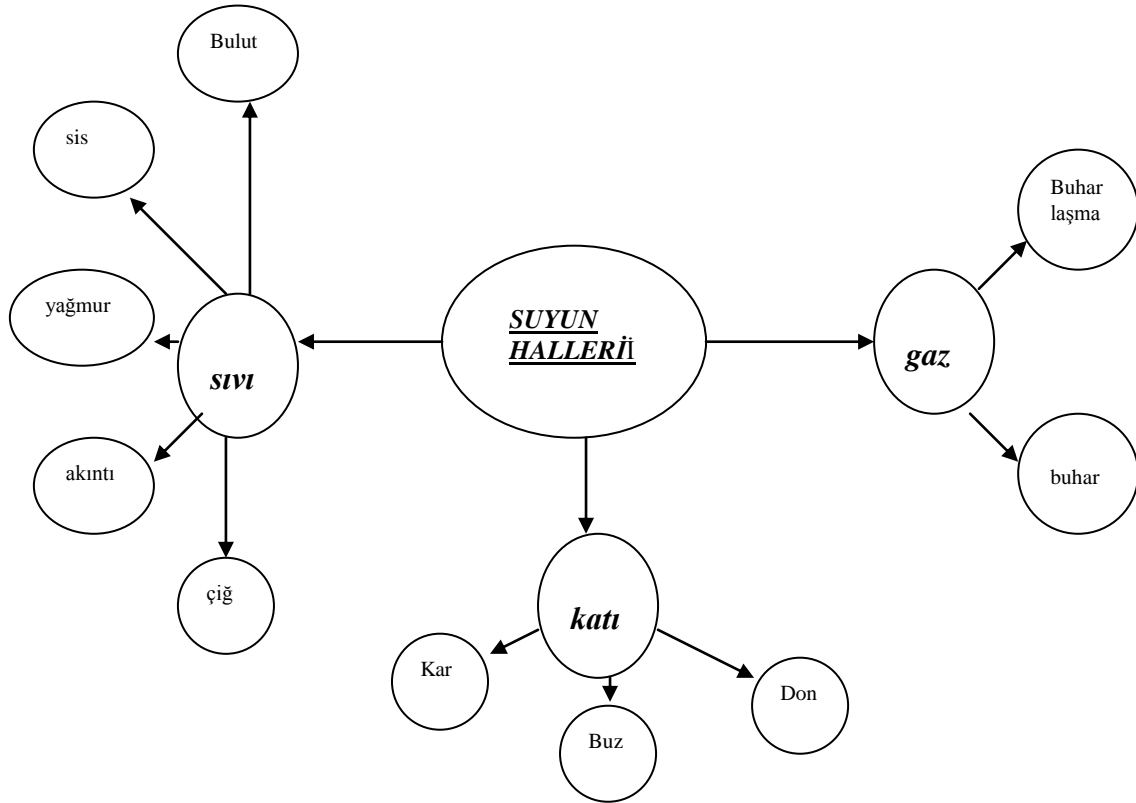
Zihin Haritası (Mind Mapping):

Tony Buzan (Petrini, 1994) tarafından ortaya konan bu teknik, seçilen bir konu hakkında oluşturulan anahtar kavramlar ile ilgili zihinsel bir çalışmadır. Buzan'a göre beyin, bu zihinsel süreçte çekirdek fikirler ile çalışmaktadır. Zihin haritası da bu çekirdek fikirlere dayanmaktadır. Bu teknikte herhangi bir kavram ya da sorun belirlendikten sonra o kavram ya da sorun ile ilgili akla gelen tüm kavramlar, olay ve olgular sıralanır. Daha sonra bu yazılanlara tekrar geri dönülüp irdeleme yapılarak, bu kavramlardan yeni fikirler geliştirilir. Burada önce problem veya kavram

belirlenip, herhangi bir kağıda not edilip daire içine alındıktan sonra, bu yazılanların dışına oklar çıkarılarak yazılan her nesne, problem veya kavramla ilgili akla gelen herşey not edilir. Oklarla gösterilen bu hatlar birbiriyle bağlantılı olabileceği gibi bağlantılı olması gerekmeyebilir de. Bu teknik, oklar ve daireler, renkli kalemler kullanılarak oluşturulursa daha akılda kalıcı hale gelebilir.

Burada sadece yeni fikirler meydana getirmekle kalınmaz aynı zamanda öğrencinin sezgisel kapasitesi de gelişmektedir. Bunun dışında , seminer, bildiri gibi sunularda veya bir kitap özeti çıkarmada da çok faydalı bir tekniktir.(Şekil.2) (Erginer,2000).

Şekil.2 “Suyun Üç Hali” Zihin Haritası Örneği (Grant,2001)

Çağrışım:

“Çağrışım” iki obje veya fikir arasında zihinsel bağlantı kurulmasıdır. Bu teknikte yakınlık, benzerlik ve karşıtlık, olmak üzere üç temel kural bulunmaktadır. Yakınlık, bir nesnenin bize neyi hatırlattığı ile ilgilidir. Örneğin, “kalem” denildiği zaman akla “okul”un gelmesi gibi. Benzerlik ise ,bir nesnenin başka hangi nesneye benzediği ile ilgilidir. Örneğin, mecaz ve anoloji teknikleri bu tür benzetmelerdir. Karşıtlık ise o nesnenin veya kavramın tam zıttı olandır. Örneğin, siyah-beyaz gibi.

Bu teknikte öncelikle bir sorun veya konuyla ilgili bir kelime, kavram veya objeler yazılmakta ve bu kelimelerin çağrıştırdığı ya da hatırlattığı kelime, kavram grupları belirtilip sonuçta bu yazılanlar irdelenerek çözüm olabilecek olanlar seçilip belirlenmektedir.

Çağrışım, serbest ve kurallı olmak üzere iki biçimde görülür. Serbest çağrışımında, belirlediğimiz kelime, kavram ve objenin bize hatırlattığı tüm kelime veya kelime grupları yazılırken ; kurallı çağrışımında

Kaynaklar

Adams,J (1986) . The Care and Feeding of Ideas. A Guide to Encouraging Creativity, Wesley pub.comp.inc.

Arık,A. (1990) Yaratıcılık , Ankara, Kültür Bakanlığı Y.,no: 88.

Artut, K. (2001) Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri,Ankara,Anı yayıncılık.

Çellek, T.(2001) Yaratıcılık: Eğitim Sistemindeki Boyutu, Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi, sayı:741,18-19.

Dillon,J.&Maguire (1998), M. Becoming a Teacher, 2nd ed.,Open University press, USA.

ise çağrışan kelimeler birbiriyle ilgili olmak durumundadır. Bir başka deyişle, seçtiğimiz kelime bir önceki kelimeye benzer olmak zorundadır.

Örnek :

tutmak → alet → bıçak

(serbest çağrışım)

otobüs → şoför → terminal

(kurallı çağrışım)

(Petrini,1994).

Sonuç:

Çok yönlü düşünmeye yönelik bir eğitim okullarda yer almalı ve yer alırken eğitimciler öğrencilerin çok yönlü düşünme yetilerini geliştirmeye uygun bir eğitim ortamı sağlamalıdır. Bunun içinde yukarıda değinilen yöntem ve tekniklerin yanında yaratıcılığı geliştiren diğer yöntem ve tekniklere de eğitimcilerin derslerde yer verebilmeleri için kendilerini devamlı yenilemeleri yaratıcı düşünmeyi geliştiren bir eğitimin daima kaçınılmazı olacaktır.

Dilts,R. (1993) Skills for the Future Managing Creativity and Innovation, Meta pub.

Elliot,J. (1991) A Model of Professionalism and Its Implications for Teacher Education, British Research Journal,16,105-124.

Erginer,E. (2000) “ Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme”, Ankara,Anı yayıncılık.

Fatt, J.P.T.(2000) Fostering Creativity in Education, Education: Chula Vista, 120,4, 744-757.

Gawain,S. (1996) Yaratıcı İmgeleme, Çev. Semra Ayanbaşı,İstanbul,Akaşa yayıncılık,

Getzels, J. & Csikszentmihalyi,M.(1976) The Creative Vision: A Longitudinal Study of Problem Finding in Art, NY.,John Wiley & Sons.

Grant,K. (2001) Peel School District School Board, Mississauga, <http://www.studygs.net/mapping/mapping1.htm>

Himes,G.K. (1987) Stimulating Creativity: Encouraging Creative Ideas. Creativity, ed. D. Timpe, Facts on File pub.

İpşiroğlu,Z.(1993) Eğitimde Yaratıcılık, TED yayıncılık, Ankara, No: 17

Linderman,M.G. (1997) Art in the Elementary School, 5th ed, Mac-Graw Hill Comp., USA

Noyanalpan,N.(1993) Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış, Yaratıcılık ve Eğitim Sempozyumu TED yayıncılık, Ankara No:17(39-54)

Özden, Y.(1998) Öğrenme ve Öğretme, 2.baskı, Ankara, Pegem yayıncılık,

Petrini,C.M.(1994) 101 Creative Problem Solving Techniques (book); Problem Solving-Methodology, Training&Development, 48, 11-15.

Rıza,E.T.(2000) Çocuklarda ve Yetişkinlerde Yaratıcılık Nasıl Uyarılır?, Yaşadıkça Eğitim Dergisi, No:68, 5-12.

San,İ.(1979) Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara, T.C. İş Bankası yayıncılık.

San,İ.(1985) Sanat ve Eğitim, A.Ü.E.B.F. yayını, 2.basım, Ankara, no: 151

Starko,A.J.(1995). Creativity in Classroom: Schools of Curious Delight, NY. Longman.

Stephans,P.&Crawley,T. (1994) Becoming an Effective Teacher, Stanley Thorn pub., UK,

Tanilli,S. (1998) Yaratıcı Aklın Sentezi, İstanbul, 4.basım, Adam yayıncılık.

Thomas,N.J.T. (1999) Are Theories of Imagery Theories of Imagination? An Active Perception Approach to Conscious Mental Content, Cognitive Science, 23, 2, 207-245.

Wasserman,S. (1986) Teaching for Thinking Theory, Strategies and Activities for the Classroom, Teacher College press, New York, USA.

Young,J.G.(1985) What is creativity?, Journal of Creative Behavior, 19, 2, 77-87.